

ról), a jelen kötet azonban, koncepciójából adódóan, amúgy is a coaching gyakorlati folyamatában válik teljessé. Ettől persze még önálló filozófiai értekezésként is olvasható, amelynek talán legfőbb tétje a szabadság kérdése. A szerzők értelmezése szerint a szabadság nem a determináció hiánya, hanem ráébredés azokra a tényezőkre, amelyek emberi létezésünket determinálják. Így nyílnak esélyünk arra, hogy túléljünk saját korlátainkon, vagyis (metaforikus értelemben) képesek legyünk akár a vízen járni.

PÁPAY GYÖRGY

(*Mentofaktúra Kiadó, Budapest, 2010, 236 oldal, ármegejelölés nélkül*)

KENDE B. HANNA:
A kismemizett férfinem
Az ősanayaistennőktől
a mesterséges anyaméhig

Kende B. Hanna könyve az európai kultúra kialakulását egy igen sajátos pszichoanalitikus nézőpontból tekinti át, melynek alapja a freudi péniszirigységgel szemben megfogalmazott *uteruszirigység*. Az uteruszirigység az a komplexus, amelyet minden férfi tudat alatt érez és elfojt, amiért nem szülhet gyereket. A könyv alaptézise szerint ennek kompenzálására hozták létre a fér-

fiak a civilizáció megannyi vívmányát a piramisoktól a genetika modern tudományáig. Bár első hallásra a fogalom kissé erőltetettnek, néhanem bizarrnak tűnhet, a szerző gondosan összeválogatott régészeti, mitológiai és pszichológiai ismeretekkel támasztja alá érvelését.

Kende kiindulópontja az a biológiai tény, hogy a fajfenntartás szempontjából a két nem szerepe aszimmetrikus: az evolúció időskáláján tekintve a hímnemű egyedek léte viszonylag új keletű „eszköz” a jobb genetikai keveredés elérésére, és szerepük az utódok létrehozásában legtöbbször csak a nemzés aktusára korlátozódik. Ezt az aszimmetriát tükrözi az őskori társadalmak feltételezett matriarchális berendezkedése, és ugyancsak innen ered az anyaság mint termékenység őskori szakralitása. Bár a régészet tudománya még nem ismerte el egyhangúan, a fennmaradt számos nőalakot ábrázoló szobrocscsa mégis valószínűvé teszi egy őskori termékenységistenő tiszteletét. Ezt váltja föl a patriarchális uralom elérkezésével a sajátos női biológiai funkciók, azaz a menstruáció és a terhesség/szülés tabusítása.

A női princípiumnak ezt a fokozatos kiszorítását a hatalomból a szerző a görög mítoszok különböző változatainak összehasonlításával illusztrálja. Ezekben a változatokban az eredeti khthonikus női istenalakok szerepét fokozatosan veszik át a görög panteon ma is jól ismert férfi-

istenei. Ez a hatalomátvétel azonban Kende B. Hanna szerint nem lenne teljes, ha az új emberi lények létrehozásának kizárólagosan női funkcióját nem sajátítanák ki maguknak a férfiistenek. S valóban ez történik például Zeus esetében, akiről tudjuk, hogy két gyermeke is „született”: Pallasz Athéné és Dionüszosz (bár a szerző kiemeli, hogy egyikük sem teljes mértékben női részvétel nélkül). Ennek a hatalomátvételnek a jele az is, hogy az egykor nagy hatalmú termékenységistennőket mintegy befeketítik a mítoszok, a nőt téve meg minden baj okozójának, mint például Pandóra vagy a bibliai Éva esetében. Utóbbi történetének, Ádámtól való születésének és a történetben szereplő ősi termékenység-szimbólumoknak a szerző egy egész fejezetet szentel.

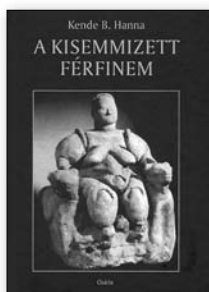
A könyv gondolati ívét csak az utolsó előtti fejezet, *A tragédia történelmi pillanata* töri meg. Ebben Kende azt fejtegeti, hogyan jelenik meg három klasszikus görög tragédiában az erős, önálló nő és a vele szemben álló patriarchális hatalom. Összecsapásuk hol manifeszt nőgyűlöletben, hol a nők már-már kritikátlan felmagasztalásban testesül meg; az előbbire az *Antigoné*, az utóbbira a *Médeia* a példa. Azonban itt nem derül ki egyértelműen, hogyan kapcsolódik a tragédiák elemzése az ute-

ruszvágy és a kultúra/civilizáció kialakulásának összefüggéséhez.

A tragédiák világába tett kitérő után egy végső ugrással a 20. században termünk. A szerző a science-fiction irodalomból és a modern tudományos kutatásból vett példákkal igazolja, hogy a férfiak uteruszvágya nemcsak hogy még mindig elfojtva munkál a felszín alatt, de időnként, például az emberi klónozás vagy a műanyagméhvel folytatott kísérletek esetében leplezetlenül a felszínre is tör, már-már fizikai megvalósuláshoz juttatva azt, amit eddig csak szimbolikusan tudtak véghezvinni: a nők fajfenntartásban gyakorolt egyeduralgó szerepének megszüntetését.

Az alaposan átgondolt érvelés ellenére a gondolatmenet lényegi hibájának tartom, hogy kiindulópontja szerint a civilizáció és a kultúra alapvetően férfitalálmány. Ez a kiindulópont a nőket mintegy a fajfenntartásban játszott „termőföld”-szerepre korlátozza. Ennek ellenére a könyv olyan új pszichológiai alapot nyújt a civilizációtörténet vizsgálatához, amely mindenképpen alapos továbbgondolásra érdemes.

F. BIRKUS ILONA

(Osiris Kiadó, Budapest, 2009,
234 oldal, 2980 Ft)